

Aposel Pol bung xailongdi mala rangua Kristo Lipuxindi duwa long sabangga Korin. Tauxu xailong mugamugangamga li ba, 1 Korin

Namua Pol Bung Mala Na Korindi

Pol bung xailongina li mana namuadi bagudi li: 1. Bo ba Korin hatuminga haringinamdi daxabia ba Yesu Kristo ding yanamidinga, binabu disu mana Kristo tubatubainganoa xaung lipuxing oxatanamdi haruangadinga. 2. Bo ba lipu hatuminga haringinamdi disu mana kubolu sigixinganamdi. 3. Bo ba duwa hasoya mana babu sabunganama kubolunoa. 4. Bo ba bungina lipu sabungamdi digugunia, bing disabu maringina. 5. Bo ba daxabia ba Urana bagula iti lipudi mesa kimuya.

Pol wa long sabangga Epasas. Lipu tuwa, Stepanas, Portunatas, Akaikas tung daxap Korin xailongidinga ma rangua Pol. Korindi duxungsa Pol, binabu Pol bung xailongina nadi bu haxuya nadi. Bung xailongga li bila niani AD 54-55.

Haruanga Tuandi

- Haruanga mugamugangam (1:1-9)
- Haruangua mana sabunga dahata ding (1:10–4:21)
- Sabunga kuboludingdi xungdi mari (*Hataina* 5–6)

- Pol haxuya Korindi xusungangading teladi (*Hataina 7*)
- Sanga ba daxang anginga lipudi dahanania na babudi? (*8:1–11:1*)
- Sabunga burangam hanaunaungandi (*11:2–14:40*)
- Haruangua mana lipudi dimesa muli (*Hataina 15*)
- Haruanga kimuam (*Hataina 16*)

Haruanga Mugamugangam

¹ Nga Pol, Kristo Yesu aposelinoa namua na Urana wagi nga bila ba mana ing murunganoa. Ngagabu riara hatuminga haringinama Sostanis.

² Tam gasina xailongga li nang Urana lipuxing sabungamdi awa long sabangga Korin. Ang ba awa maringina maxania namua na ataga rangua Kristo Yesu saing moguang ba lipuxindi. Baing Urana libu bila ba mana lipu longgalo mana long longgalo dahatum haringina mana Toxoratamona kiria Yesu Kristo. Toxoratamona dingia xaung kiria xauna.

³ Tam gasabu ba Urana Tibura xaung Toxoratamona Yesu Kristo tang atiding dimoti mang xaung ba tang dilibu gamoimdi duwa mosiu.

Pol Harua Xai Sibuna Na Urana

⁴ Bungingbunginalo ngaharua xai sibuna na Urana mang, namua na atin dimoti mang bungina tagang rangua Kristo Yesu. ⁵ Bagu, mana namua ataga rangua Kristo, Urana guxamgang sibuna mana axamang xai longgalo. Bila balau abaxagi mana haruangaim longgalo xaung xabiangaim longgalo. ⁶ Mana daxanga ba hatanga

ba ulek xaiyua am gabaxanga nang mana Kristo ba maxuna. ⁷ Binabu araxap mana Urana Aningong yahangang tela te, bungina aragu ata maxaimdi mana Toxoratamona kiria Yesu Kristo goxoyanganoa sok. ⁸ Bagula Urana haringiang laing xaidap subinganoa, bu bagula axola mana kubolu diang longgalo mana Toxoratamona kiria Yesu Kristo xaidabinoa ba. ⁹ Sanga ba ahatum haringina ba Urana bagula libu bila ba. Ina naga wagiang ba agugu ataga rangua garanoa Yesu Kristo Toxoratamona kiria.

Sabunga Dahata Ding

¹⁰ Riagu hatuminga haringinam mana, ngaxusungang haringina Toxoratamona kiria Yesu Kristo yania ba ang longgalo awa taininau haruangaimia. Labu asasaxaki liwe manggu tai. Aguguang awa hatuminga taininau xaung gamoim taininau. ¹¹ Riagu hatuminga haringinam mana, ngaharua bila ba namua na Kloe lipuxing numanam teladi dinaxuya nanga ba hakhaxingadi duwa liwe mang. ¹² Bila li: Angia teladi aharia ba, “Am ba am gasu mana Pol.” Teladi daharia ba, “Am ba am gasu mana Apolos.” Baing teladi daharia ba, “Am ba am gasu mana Pita.” Baing teladi dibo ba, “Am ba am gasu mana Kristo.”

¹³ Baruta? Bola ahatum ba Kristo sangganoa ututuina? Bola nga Pol ngamati xai balingamia mang? Bola axap langa nga Pol yagia? Tegu sibuna! ¹⁴ Ngaharua xai sibuna namua na ngasugua lipu xumana liwe mang te. Ngasugua Krispas Gayas tang ganiding. ¹⁵ Baing ina naga,

lipu tela sanga ba harua ba xap langa yagia te. ¹⁶ (O, ngahatumia muli ba ngasugua Stepanas gabu lipuadi duwa numania. Ne ngaxabia te, ngasugua tela muli kimbo tegu. Ngahalingalinga.) ¹⁷ Kristo soxi nga mala bu ngasugua lipudi te, ne soxi nga mala bu ngabaxanga ulek xaiyua. Bungina ngabaxanga, bo ba ngaharua xaung lipu titiamdi xabiangadinga te, nam Kristo xaing balingama haringinganoa sup.

Urana Xabiangang Maringinoa

¹⁸ Namua na xai balingama uleginoa bing haruanga kakahana mana lipuadi dibo ba dahanggalang ba. Ne mana kira gaxarea Urana xap kira muli ba, ulekka ba hatanga Urana haringinganoa. ¹⁹ Namua na Xuanoa harua ba,

“Bagula ngahanggalangia xabianga maringina mana lipu xabianga maringinamdi.

Baing hatuminga xai mana lipu hatuminga xaiyamdi bagula ngalibu sup.”✧

²⁰ Baruta mana lipu xabianga maringinamdi? Baruta mana lipu hanaunaunga tubatubainganamdi? Baruta mana lipuadi haruangading daxai duwa hatata? Urana riadi baru? Hatumia haruangadinga te, namua na hatanga rangrang ba xabianga titiama bing xabianga maringin te. Xabianga kakahana. ²¹ Urana xabianganooa maring, saing mana xabianganooa libu lipu titiamdi sanga ba daxabia ina mana ding sibuding xabiangadinga te. Ning yaha ba xap lipudi

✧ **1:19** Aisaya (Aisaia) 29:14

muli gaxarea dahatum haringina mana ulega am gabaxanga, ulega lipudi dahatum ba kakahana. ²² Yudadi dahaxi ba dibagu axamang haringindi, saing Grikdi disai mana xabianga maringinoa, ²³ ning am ba am gabaxanga Kristo mati xai balingamia. Haruanga li sianga Yudadi ditatuaki mana, saing Yuda Teguamdi dahatum ba haruanga kakahana. ²⁴ Ning mana lipuadi Urana wagidi gaxarea Yudadi xaung Yuda Teguamdi, Kristo bing Urana haringinganoa xaung Urana xabiangang maringinoa. ²⁵ Namua na Urana xabiangang maringinoa lipudi dahatum ba kakahana, dali lipu titiamdi xabiangadinga. Xauna, Urana kubolundi dahatum ba haringingading te, daharing sibuna mana lipu titiamdi haringingadinga.

²⁶ Riagu hatuminga haringinam mana, ahatumia muli ang lipuadi na bila baru bungina Urana wagiang ba. Ang xumana xabiangaim maringina lipu titiamdi maxadingia te. Ang xumana lipu yayamdi te. Ang xumana xaitamoxi bakbaginoma te. ²⁷ Ning Urana mogu adi lipu titiamdi dahagaxa ba kakahandi bu disina memeya na lipu xabianga maringinamdi. Mogu adi lipu titiamdi dahagaxa ba haringingading te bu disina memeya na lipu haringingamdi. ²⁸ Mogu adi lipu titiamdi dahagaxa ba yaya teguamdi xaung hauxading manadi xaung xoliandi bu dilibu adi duwa sabanga titia li disok olang. ²⁹ Libu bila ba bu lipu tela sanga ba hasua maina Urana maxania te. ³⁰ Namua ataga rangua Kristo Yesu bing Urana naga. Kristo sok Urana xabiangang

maringina makira, sok daxanga mana tasok maringina maxania, tasok iniadi, xaung luba kira sangua kubolu diandi. ³¹ Binabu talibu bila Urana Xuanoa harua ba, “Lipu gaxarea bo ba hasua, bing hasua mana axadi Toxoratamona libudi.”✧

2

¹ Riagu hatuminga haringinam mana, bungina nga ba ngama ranguang ba, ngabaxanga nang mana ulega ma rangua Urana, ning ngasu mana xabianga maringing titiama kimbo haruanga haxi mang te. ² Namua na bungina ngawa liwe mang ba, ngahau hatumingagua ba ngaxabia axamang taininau ing ganina—Yesu Kristo xaung matianoa xai balingamia. ³ Baing bungina ngawa ranguang, haringingagu te, ngamaxuwa saing ngalulu sibuna. ⁴ Baing haruangagua ngabaxanga nang ba su mana xabianga maringing titiama tuba ba xaiang te, ne Urana Aningonoa hatanga maxuna mana axamang haringindi disok, ⁵ bu namua hatumingaim haringinama bagula wa mana lipu titiam xabiangading maringina te, ning bagula wa mana Urana haringinganoa.

Xabiangua Urana Aningonoa Sina

⁶ Ne liwe mana lipuadi ditubu masup mana Urana kubolunoa, haruangua am gabaxanga ba bing xabianga maringinoa. Ne xabianga maringina mana titia li te. Baing xabianga maringina mana titi yanamiding hatatamdi te.

✧ **1:31** Yeremaya (Jeremaia) 9:24

Bagula disup. ⁷ Ne am gabaxanga Urana xabi-
 angang maringinama hisa. Yameng xabianga
 maringina ba, saing muga mana titi soginganoa
 hau hatuminganoa mana ba, bu tawa xai ralania.
⁸ Lipu yaya hatatam tela bagu xabia namuxinoa
 te. Namua na nabu daxabia, bing bagula
 digoxi Toxoratamona ralanama xai balingamia
 te. ⁹ Baing tegu. Sok bila dibung Urana Xuania
 ba,

“Axa xaidi Urana xauxaudi mana lipuadi murud-
 ing sibuna manadi ba,
 lipu tela maxandi bagudi te,
 tangangliandi lungudi te,
 saing hatuminganoa xapdi masok te.”✧

¹⁰ Ning Urana hatangadi masok nam mana
 Aningonoa.

Namua na Aningonoa suxuya axamang long-
 galo. Axadi dimakasa sibuna ba taxabia mana
 Urana, suxuyadi xauna. ¹¹ Namua na lipu
 gaxarea xabia lipu tela hatuminganoa? Lipua
 ba aningonoa wa maluxu mana ing ganina
 xabia. Bila balau mana Urana. Lipu tela
 xabia Urana hatuminganoa te. Aningonoa ing
 ganina xabia. ¹² Ne hatumingua am gaxap ma
 rangua aningoningo titiama te. Tegu. Am gaxap
 Urana Aningonoa ma rangua ing sibuna, bu am
 gaxabia axadi sinadi olang nam. ¹³ Axadi naga
 am gabaxanga nang manadi ba. Am gaxap
 haruangadi li tubatubaigia rangua lipu titiamdi
 xabiangadingdi te, ning am gaharua haruangadi

✧ 2:9 Aisaya (Aisaia) 64:4

Urana Aningonoa tubatubam manadi. Baing am gabaxanga Aningong haruangang maxunamdi Aningonoa baxangadi nam ba. ¹⁴ Lipu gaxarea xola mana Urana Aningonoa hauxana ba xap axadi dima rangua Urana Aningonoa, namua na hatum ba kakahading. Baing sanga ba bagudi xabiadi te, namua na Urana Aningonoa ing ganina hauli lipudi ba disuxuyadi. ¹⁵ Lipu gaxarea haxa Urana Aningong haringingania ba, suxuya axamang longgalo. Ning sanga ba lipu tela suxuya lipua ba kubolunoa te. ¹⁶ Namua na Urana Xuanoa harua ba,

“Gaxarea xabia Toxoratamona hatuminganoa bu sanga ba tubatuba?”[☆]

Ning Kristo hatuminganoa wa maluxu makira.

3

Sabunga Dahata Ding

¹ Riagu hatuminga haringinam mana, muga bungina ngawa ranguang sanga ba ngaharua nang bila ang lipu aningoningoamdi te. Tegu. Ngaharua nang bila ang lipu hatuminga mugangamdi kimbo bila ang gara kambagindi, lipu haundi ditaga rangua Kristo. ² Ngasina sua nang baing. Ngahaxanggang mana anginga haringina te namua na ang sanga te. Hatata xauna ang sanga teguyu. ³ Ang gasu mana hatuminga mugangauyu. Kubolua xawangam xaung hakhaxinga tang duwa ranguangguyu,

[☆] **2:16** Aisaya (Aisaia) 40:13

binabu hatanga hatuminga muganga naga. Hatanga ba alibu kubolu taininau lipu titiamdi dilibu. ⁴ Namua na bungina angia tela harua ba, “Ngasu mana Pol,” saing tela harua ba, “Ngasu mana Apolos,” alaba hatanga ba alibu kubolu taininau lipu titiamdi dilibu.

⁵ Ahatum xai to. Apolos gaxarea? Baing Pol gaxarea? Amtam Urana lipuxing oxatanamdi am ganimam, ina tuxu oxatanoa maluxu mamtam bu ahatum haringina. Tam gatuxu oxatua Toxoratamona moguam taining tainina ba am gatuxu ing ganina. ⁶ Nga ngaxuma xuyanoa, Apolos matu langa mana, ning Urana libu haing. ⁷ Bila balau, binabu lipua xuma xaung lipua matu langa, tang yading te. Urana ing ganina yanoa, ina libu axamandi dahaing. ⁸ Lipua xuma xaung lipua matu langa, tang oxatading namua taininau, saing dingtang bagula daxap giminak taining tainina sanga mana oxatua tang dituxu. ⁹ Namua na amtam ba Urana lipuxing oxatanamdi, tam gawaxata xauna. Ang ba Urana umanganoa xaung Urana numanoa.

¹⁰ Mana Urana kubolung atin dimoti manga, ngawaxata bila lipu ubung bisamanam numa tongtongianganam, ngarang numa tuxandi bu numua haring, saing lipu tela tongtongia numua etua manadi. Ning lipu taining tainina bing dimaxania mana ditongtongia baru. ¹¹ Namua na Urana rang Yesu Kristo ba wa numa tuxandi masup, binabu sanga ba lipu tela rang numa tuxang tela muli te. ¹² Lipu teladi ditongtongia etua mana tuxadi xaung gol, silba kimbo siang giminak sabanggandi. Baing teladi ditongtongia etua

manadi xaung axamang haringing teguamdi bila xai, lik kimbo hita. ¹³ Baing lipu taining tainina oxatadingdi bagula disok sabasabia, namua na Xaidap Suxuyangama bagula hatangadi masok luliania. Namua na bungina xaidaba ma, Kristo bagula suxuya oxatadingdi yabia, bu hatanga ba daxai kimbo tegu. ¹⁴ Nabu lipua oxatanoa tongtongia ba wauyu, sup yabia te, bagula xap giminaginao. ¹⁵ Nabu yaba tau oxatanoa, bagula giminaginao hanggalang. Ing sibuna Urana bagula xap muli, ne bagula bila lipu tela luki masok yabia, xola mana xalingindi.

¹⁶ Ang ba Urana numanoa saing Urana Aningonoa wa maluxu mang. Axabia alaba te? ¹⁷ Nabu lipu tela hanggalangia Urana numanoa, Urana bagula hanggalangia lipua ba, namua na Urana numanoa inia. Baing numa ba bing ang ba.

¹⁸ Labu alanguanggu tai. Nabu angia tela hatum ba xabianganua maring sanga mana lipu titiamdi maxadingdi, bing su mana Kristo bu sok bila lipu kakahana maxadingia. Baing ina naga, bagula sok sibuna lipu xabianga maringinam. ¹⁹ Namua na xabianga maringing titiama kakahana Urana maxania. Namua na dibung Urana Xuania mana Urana ba, “Lipudi dahagaxa ba xabiangadingdi dimaring, tuxudi mana muragidingdi bila bitinga tuxu asaxua.”[☆] ²⁰ Dibung haruanga tela ba, “Toxoratamona xabia ba lipu xabiangading maringinamdi hatumingadingdi bagula aningoding te.”[☆] ²¹ Binabu bing asup

☆ 3:19 Yop (Jop) 5:13 ☆ 3:20 Olaidi (Buk Song) 94:11

mana kubolua ahasua mana lipudi yadingdi! Namua na axamang longgalo duwa bu dahauliang. ²² Pol xaung Apolos xaung Pita, xaung titia li, xaung walinga, xaung matiyua, xaung bunging hatatam, xaung bunging kimuam, ding longgalo duwa bu dahauliang. ²³ Baing ang ba Kristo iniadi, xaung Kristo Urana inia.

4

Kristo Aposelindi

¹ Bila balau maring ba lipudi dibaguam ba am Kristo lipuxing oxatanamdi ing ganina, xaung am lipuadi Urana ta ulega rimamamia bu am gabaxanga, ulega hatata hatanga masok ba. ² Xauna, etua mana titia li hanaunaunga wa bila li: Lipu oxatama bing wasa xai mana oxatanoa. ³ Ne manga, nabu asuxuya nga, kimbo nabu lipu yayam tela suxuya nga, axamang tela te. Maxuna ngasuxuya nga sibugu te xauna. ⁴ Hatumingagua su nga te, ne ngasok lipu maringina mana namua li te. Toxoratamona ing ganina suxuya nga. ⁵ Binabu labu asuxuya axamang tela te muga mana xaidapka Urana mogu. Aragu Toxoratamona ma to. Bagula xap axamandi dihisa labiania masok luliania, saing bagula libu lipu hatumingadingdi disok sabasabia. Baing mana xaidapka ba bagula Urana sina yaya na lipu taining tainina sanga mana oxatadingdi.

⁶ Riagu hatuminga haringinam mana, ngating haruangua mana Apolos tam bu hauliang, bu atubatuba haruanga li namuxinoa mam: “Labu

ahixidalinga haruangua wa Urana Xuaniau tai.” Nabu asu mana haruanga ba, bing bagula aiti lipu tela yanoa etua mana tela te. ⁷ Namua na gaxarea libung ba udali lipu tela? Yahanga baruamta utuxu ma rangua Urana te? Maxuna, dima rangua Urana, binabu baruta uiti yama bila oxopdi olang ung haringingamia?

⁸ Ahagaxa ba axap xabianga sanga ba, bo? Ahagaxa ba abaxagi mana yahangadi, bo? Ahagaxa ba asok xaitamoxidi ayungam ba am gawa olang, bo? O ang bina! Xai sibuna nabu asok xaitamoxi sibundi, binabu bagula am gawa xaitamoxidi ranguang baing! ⁹ Baing tegu, namua na bagu bila Urana tam aposeldi hatangangia, bila lipudi didali mana haungingua te, duwa kimu sibuna mana lipu dalingam maxixingadinga, am gaxap haruangua ba bagula am gamati, bagula daxaiam mala gugunianga yabania bu lipu longgalo dibagu asaxa abungindi dunggam. Baing lipu ding ganiding dibagu te, ne Urana uleginamdi titi hataing hataina dibaguam xauna, bila lipuadi dibagu lipudi ditongtongia mosua. ¹⁰ Lipudi duxuam ba lipu kakahandi namua na am gabaxanga Kristo, ning ang ba ahagaxa ba ang lipu xabianga maringinamdi namua na ataga rangua Kristo! Am goxola mana haringingua, ne ang ba aharing, bo? Diti yaimdi, ne didaudauam baing! ¹¹ Ma laing hatata li gesagimam xaung langa unggam, am gasau imang singingamdi, lipudi ditahataham saing am goxola numa. ¹² Am gatuxu oxata makasangama rimamamia. Bungina lipudi daharungiam, am gaxusunga Urana ba sina guxama nadi. Bungina

disina salaga nam, am gaxap mosiu. ¹³ Bungina dahanggalangia yamamdi, am gahaxuya haru-anga xai nadi. Ma laing hatata li am gasok bila yaxo sibuna, bila axamang buyamandi lipudi ditingdi mala.

¹⁴ Ngabung axadi li bu ngasina memeya nang te, ne ngabungdi bu amaxania, namua na ang garagudi murugu sibuna mang. ¹⁵ Heku lipu wasangam 10,000 ditubatubang mana Kristo, ang tibuim xumana te. Namua na ngasok tibuim bungina ngahatanga Kristo Yesu daxanganoa nang mana ngabaxanga ulek xaiyua nang. ¹⁶ Binabu ngaxusungang haringina ba asu mana kubolugua. ¹⁷ Namua naga ngasoxi Timoti nang. Garagua nga murugu sibuna mana. Tuxu Toxoratamona oxatanoa haringina. Bagula iti hatumingaima muli mana kubolugudi ngalibudi namua na ngataga rangua Kristo Yesu. Kubolugudi duwa taininau mana axadi ngatubatubadi na sabunga longgalo mana long longgalo.

¹⁸ Angia teladi dahagaxa ba bagula ngama ranguang te, binabu diti yadingdi. ¹⁹ Ning bagula ngama ranguang sap, nabu Toxoratamona muruna mana. Baing bungina ngama, bagula ngasuxuya haringingadinga nabu ma rangua Urana, kimbo daharua olang. ²⁰ Namua na Urana Yonggaxinoa sok sabasabia bungina tabagu haringinganoa sok mana lipudi, heku mana haruangadinga. ²¹ Tauna, abo ba ngama ranguang baru? Bagula ngama ranguang xaung nunu bu ngagusiang, kimbo bagula ngama

ranguang xaung kubolu murugu sibuna mang xaung kubolugu xaringana?

5

Asuka Lipu Miaxuama Mala

¹ Ngalungu naxuyanga ba kubolu miaxuama wa liwe mang. Doa buk sanga ba lipuadi daxabia Urana te dilibu kubolua na bila ba te. Dinaxuya ba lipu tela liwe mang xap tibuna haininoa. ² Baing ang ba aiti yaimdi! Si! Ning kubolu maringina bing ayangaim sibuna, saing asuka lipua libu bila ba mala sanguang. ³ Ne nga ba, heku ngawa ranguang sanggagia te, lugua wa ranguang. Bila balau, ngasuxuya lipua ba masup bila ngawa la ba. ⁴ Bungina agugunia Toxoratamona kiria Yesu yania saing lugua wa ranguang, saing Toxoratamona kiria Yesu haringinganoa wa, ⁵ bing ata lipua ba Satan rimania, binabu bagula hanggalangia sangganoa, bu Urana bagula xap aningonoa muli mana Toxoratamona xaidabinoa.

⁶ Kubolua aiti yaimdi xai te. Yis kaxukana* hasangia salanga hataing longgalo, libu salalanga. Axabia alaba te? ⁷ Asogoxoya yis muganga mala sabasabia. Haruangagu namuxinoa bing asuka lipu kubolu dianamga ba mala sanguang. Baing bagula awa bila salanga

* **5:6** Yis kaxukana—Urana bili Yudadi mana ditongtongia salanga xaung yis bungina Taunga Dalingama. Baing niani teladi disup saing Yudadi daharua saha mana yis bila mogu kubolu diana. Bila yis hasangia salanga longgalo, bila balau kubolu diana xap lipu longgalo maluxu'm sabunga tela.

hauna xola mana yis. Maxuna, awa bila ba, namua na Kristo, sipsibira hananiangama mana Taunga Dalingama, dahanania masup bu awa sigixinga. ⁸ Binabu xai mana tawa bila lipudi dituxu taungua maringina, ne talibu xaung yis muganga te, yisia ba kubolu diang sibuna xaung kubolu musunama. Ning talibu xaung salanga xola mana yis, salanga ba kubolu sigixingana xaung kubolu maxunama.

⁹ Mana xailong tela ngabung nang ba, ngabiliang ba labu ataga rangua lipu miaxuamdiu tai. ¹⁰ Ning ngaharua mana lipu titiamdi te. Tegu. Titia li baxagi mana lipu miaxuamdi, lipu samoyandi, lipu hanaunggamdi, xaung lipu babu sabunganamdi. Bing asauya titia li bu awa hasoya mana lipuadi na bila ba. ¹¹ Ning haruangagu ngabung namua bing bila li. Labu ataga rangua lipua na bila liu tai: Lipua uxuina ba riain hatuminga haringinama, ne ina lipu kubolu miaxuam, kimbo lipu samoyana, lipu babu sabunganam, lipu harungiangam, lipu lang haringinam kimbo lipu hanaunggam. Baing lipua na bila ba bing labu axang ranguau tai.

¹² Maxuna, oxatua suxuya lipu hatuminga haringing teguamdi ngayua te. Ning ang ba oxataima bing asuxuya lipu hatuminga haringinamdi digugunia ranguang. ¹³ Urana bagula suxuya lipu hatuminga haringing teguamdi. Ang ba alibu bila Xuanoa harua ba, “Asuka lipu dianama masok sanguang!”[☆]

☆ 5:13 Hanaunaunga (Lo) 17:7

6

Labu Tata Riara Hatuminga Haringinamdi Haruanguaiu Tai

¹ Bungina angia hatuminga haringinam tela bo ba su haruangua na rianoa, xap haruanga ba mala rangua lipuadi daxabia Urana te maxadingia bu disuxuya. Ne baruta xap mala rangua Urana lipuxindi te? ² Kimuya kira Urana lipuxindi bagula tasuxuya lipu titiamdi. Axabia alaba te? Baing nabu bagula asuxuya lipu titiamdi kimuya, baruta ahatum ba ang sanga mana asuxuya mauxangang kaxukandi hatata te? ³ Kimuya bagula tasuxuya Urana uleginamdi. Axabia alaba te? Bila balau, binabu sanga sibuna ba tasuxuya axamang walinga hatatam! ⁴ Baing ina naga, nabu mauxangandi na bila ba disok liwe mang, bing amogu lipu hatuminga haringinamdi bu duwa lipu suxuyangamdi. Laku, lipu hatuminga haringinam yan te bing sanga ba! ⁵ Ngaharua bila ba bu ngasina memeya nang. Baruta? Ang goxola sibuna mana lipu tela xabi-angang maringinama sanga mana hamaringia mauxangandi liwe mana lipu hatuminga haringinamdi, bo? ⁶ Baing tegu. Lipu hatuminga haringinam tela su haruangua na rianoa, xap haruanga ba mala rangua lipu suxuyangama. Laku! Ta mauxangana ba lipu hatuminga haringing teguamdi maxadingia!

⁷ Kuboluima asu haruangua nang hatanga ba xunggang mari mana Kristo kubolunoa masup sibuna. Nabu ayunga lipu tela libu doa nang

kimbo hanai xalingimdi, bing kubolua ba xai sibuna mana kubolua axap riama mala haruanga lipu hatuminga haringing teguamdi maxadingia. ⁸ Baing tegu. Ang ba alibu doa saing ahanai xalingimdi, saing alibu mana riaim hatuminga haringinamdi!

⁹ Lipu kubolu dianamdi bagula daxap walinga maluxu Urana Yonggaxinia te. Axabia alaba te? Labu alanguangu tai. Lipuadi na bila li bagula daxap te: Lipu miaxuamdi, lipu babu sabunganamdi, lipu yaungamdi dahaxa mauli rangua teladi, lup daxangamdi mana lup riadingdi, lupdi dikinu rangua lupdi, ¹⁰ lipu hanaunggamdi, lipu samoyamdi, lipu lang haringinamdi, lipu harungiangamdi, xaung lipudi dahanai teladi xalingidingdi. Sanga ba lipuadi na bila ba daxap walinga maluxu Urana Yonggaxinia te. ¹¹ Baing mugau angia teladi kuboludingdi naga. Ning Urana damiang ba, libu asok iniadi, saing uxu-ang maringina mana Toxoratamona Yesu Kristo yanoa xaung mana Urana Aningonoa oxatanoa.

Sanggaradi Urana Aningong Numanoa

¹² Angia teladi daharua ba, “Kubolu longgalo sanga mana ngalibudi.” Ning ngahaxuya ba kubolu longgalo dahauli kira te. Wane, kubolu longgalo sanga mana ngalibudi, ne bagula nganai mana kubolu tela wa lipuxigu haringina te. ¹³ Teladi daharua ba, “Anginga wa mana gamogamu, saing gamogamu wa mana angingua.” Ning ngahaxuya ba Urana bagula sahi dintang. Sangga wa mana kubolu miaxuama te. Tegu. Wa mana Toxoratamona oxatanoa, saing

Toxoratamona wa sanggaradi lipuxiding haringina. ¹⁴ Baing Urana iti Toxoratamona mesa muli mana matiyua, saing bagula iti kira muli xauna haringingania. ¹⁵ Sanggaimdi Kristo sanggang hataindi. Axabia alaba te? Binabu baruta? Maring ba ngaxap Kristo sanggang hataindi, ngatagadi rangua haing daxangama, bo? Tegu sibuna! ¹⁶ Lipu gaxarea tagaina rangua haing daxangama wa sangga taininau rangua. Axabia alaba te? Namua na Urana Xuanoa harua ba, “Dingtang bagula disok lipu taininau.”[☆] ¹⁷ Ning lipu gaxarea tagaina rangua Toxoratamona bing aningonoa wa taininau rangua.

¹⁸ Aluki mala sangua kubolu miaxuama. Kubolu dian teladi lipudi dilibudi, daxap sanggadingdi te, ne lipu gaxarea libu kubolu mi-axuama libu kubolu diana mana ing sibung sangganoa. ¹⁹ Sanggaimdi Urana Aningong numanoa. Axabia alaba te? Axap Aningonoa rangua Urana, saing wa maluxu mang. Ang sanggaimdi angiadi te. ²⁰ Urana gimgang giminak sabangia. Binabu sanggaimdi duwa bu diti Urana yanoa.

7

Yaunga Kubolunoa

¹ Tauna, hatata bagula ngahaxuya xusungangaimdi abungdi ma rangua nga ba. Tela bing, “Nabu luba kinu rangua haininoa te, bing maxuna Urana bagula yaha mana, bo?” ² Ne hatata kubolu miaxuama sok xumana buk, binabu

[☆] **6:16** Unggutinga (Stat) 2:24

xai sibuna lup taining tainina hainiding, xaung haing taining tainina ayuading. ³ Neng mondi bing tang dikinu rangua dingtang. Labu luba bili sangganoa mana haininoau tai, kimbo hainga bili sangganoa mana ayuanau tai. ⁴ Haininoa sangganoa wa rimania te, ne wa ayuana rimania. Bila balau ayuana sangganoa wa rimania te, ne wa haininoa rimania. ⁵ Labu tang gabili sanggaimdi liwe manggu tai. Ne nabu angtang ganai mana asaha mana sanggaimdi mongaita bu sanga ba asina hatumingaima na sabungua, bing sangau. Ne kimuya bing agugunia muli, nam Satan tubang namua na sanga ba awasa mana sangga murunganoa te. ⁶ Ngabalang bila ba bu axabia nganai mana. Ne hanaunaunga te. ⁷ Murugu ba lipu longgalo diyau te bila nga. Ne Urana sina yahangua na lipu taining tainina. Tela yahanganoa bila li, ne tela bila ba.

⁸ Tauna, haruanga li ila rangua yaunga teguamdi xaung tapdi. Xai mana diyau te bila nga. ⁹ Ning nabu sanga ba duwasa mana sangga murunganoa te bing diyau. Namua na xai sibuna diyau nam hatumingadingdi dikokia buk mana kinungua.

¹⁰ Ne ngasina hanaunaunga li na yaungamdi (ne haruangagua te, Toxoratamona haruanganoa). Labu hainga sauya ayuanau tai. ¹¹ Ne nabu libu bila ba, bing yau muliu tai, kimbo goxoya mala, libu ayuana atin daxaringa. Xauna, labu luba taxiti yaunganoa rangua haininoau tai.

¹² Baing mana angia teladi ngaharua bila li (ne nga sibugu haruangagua, Toxoratamona haru-

anganoa te). Nabu lipu hatuminga haringinam tela haininoa, ne haingga ba haing hatuminga haringing teguama, ning muruna ba wa rangua, bing labu luba taxiti yaunganoa ranguau tai.

¹³ Bila balau, nabu haing hatuminga haringinam tela ayuana, ne lupka ba lipu hatuminga haringing teguama, ning muruna ba wa rangua, bing labu hainga taxiti yaunganoa ranguau tai.

¹⁴ Namua na Urana mogu ayuana hatuminga haringing teguama ba wa Urana inia mana namua hainga hatum haringina. Xauna Urana mogu haing hatuminga haringing teguama ba wa Urana inia mana namua luba hatum haringina. Nabu bila ba te, bing Urana bagula bagu garadingdi musuding. Ning tegu, mogudi iniadi xauna.

¹⁵ Ning nabu lipu hatuminga haringing teguama sauya haininoa kimbo ayuana, bing sangau yunga. Nabu sok bila ba, bing lup hatuminga haringinamga ba kimbo haing hatuminga haringinamga ba taga mana yaunga ba te. Sanga ba yunga haininoa kimbo ayuana sup mala. Urana wagi kira ba tawa gamogamu mosiu. ¹⁶ Haing hatuminga haringinam mana, uxabia te, bola sanga ba uhaul i ayuam bu Urana xap muli, bo? Bila balau lup hatuminga haringinam mana, uxabia te, bola sanga ba uhaul i hainima bu Urana xap muli, bo?

Ahaxa Walingaimia Bila Urana Wagiang Ba

¹⁷ Ning lipu taining tainina bing dahaxa walingadingia Toxoratamona mogudi mana ba. Baing walinga baruamta duwa mana ba bungina

Urana wagidi, bing duwauyu mana. Ngabaxanga tubatubaikka ba na sabunga longgalo. ¹⁸ Lipu gaxarea sanggang xuxungam muga mana Urana wagi, labu xugia sangganoa muliu tai.* Xauna, lipu gaxarea sanggang xuxungang teguam muga mana Urana wagi, labu xap sangga xuxungamau tai. ¹⁹ Heku lipu tela sanggang xuxunganama kimbo sanggang xuxungang teguama. Kubolu luwadi ba axamang olang Urana maxania. Ning su mana Urana hanaunaungandi bing axamang sabanga. ²⁰ Lipu taining tainina bing dahaxa walingadingiauyu bila dahaxa bungina Urana wagidi ba. ²¹ Ung lipu oxata olanggama bungina Urana wagiung? Labu uhatum xumana manau tai. Ne nabu ubagu daxanga bu usok lipua wasa mana ing sibung walinganoa, bing ulibu. ²² Namua na lipu gaxarea lipu oxata olanggama bungina Toxoratamona wagi ba, hatata kubolu diana wa etua mana muli te. Bila balau lipu gaxarea wasa mana ing sibung walinganoa muga mana Toxoratamona wagi ba, hatata wa Kristo lipuxing oxatanama. ²³ Gimgang giminak sabangia, binabu labu ayunga lipu titiamdi hatumingadinga wa lipuxim haringinau tai. ²⁴ Riagu hatuminga haringinam mana, walinga baruamta ang taining tainina awa mana ba muga mana Urana wagiang, bing ataga rangua Uranauyu bila ba.

Yaunga Tegumdi Xaung Tapdi

* **7:18** Pol haruangang namuxinoa bing: Nabu Yuda tela hatum haringina mana Yesu, bing Yesu bili mana su mana Yuda hanaunaungandingdi te. Sanga ba su manadiyu.

²⁵ Tauna, bagula ngahaxuya xusungangaima mana yaunga teguamdi. Ngaxap hanaunaunga tela rangua Toxoratamona te, ne ngabung hatumingagua li ngahatum ba xai, namua na Toxoratamona usinga nga sanga mana ngawa lipu haruanga maxunama. ²⁶ Mauxangang xumana daxap kira hatata, binabu ngahatum ba xai mana yaunga teguamdi duwauyu bila ba. ²⁷ Nabu uyau ba, bing labu usai daxanga bu utaxiti yaungamau tai. Nabu uyau te, bing labu usai hainggu tai. ²⁸ Ne nabu uyau, bing ulibu kubolu diana te. Baing nabu haing nanuna yau, bing libu kubolu diana te. Ning adi diyau, bagula mauxangandi daxapdi, saing ngabo ba ayau te bu adali mauxangandi.

²⁹ Riagu hatuminga haringinam mana, hatumingagua bila li: Xaidaba bo ba supkuba. Hatata ila, xai mana adi diyau ba dita hatuminga sabanga na Toxoratamona bila yaunga teguamdi. ³⁰ Adi ditang, xai mana duwa bila ditang te. Adi diyaha, xai mana duwa bila diyaha te. Adi digim xalaxaladi, xai mana duwa bila xalaxaladi ba dingiadi te. ³¹ Adi dituxu oxata mana axamang titiamdi, xai mana dita atidingdi manadiu tai. Namua na titia li hatata wa, bo ba supkuba.

³² Ngabo ba ahatum xumana buk mana walingaimdi te. Lup yaunga teguama ta hatuminganoa mana Toxoratamona oxatanoa. Bo ba libu axadi dilibu Toxoratamona yaha. ³³ Ne lup yaungama ta hatuminganoa mana titia li xalingindi. Bo ba libu axadi dilibu haininoa yaha. ³⁴ Binabu hatumingang luwa. Baing haing yaunga teguama kimbo haing nanunoa

ta hatuminganoa mana Toxoratamona oxatanoa. Bo ba tuxu Toxoratamona oxatanoa mana sanggang longgalo xaung aningong longgalo. Ning haing yaungama ta hatuminganoa mana titia li xalingindi. Bo ba libu axadi dilibu ayuana yaha. ³⁵ Ngaharua bila ba bu hauliang. Ne ngaharua bu ngabiliang mana yaungua te. Ngabo ba ahaxa walingaimia xai, ata hatumingaima mana Toxoratamona oxatanoa, hatumingaim luwa te.

³⁶ Nabu lipu tela hatum ba kubolunua maring te mana haing nanuna dahau gabisia ba yau, saing hatuminganoa kokia buk mana, saing xunumia maring ba yau, bing sangau, ayunga bu libu murunganoa. Libu kubolu dian te. Xai ba tang diyau. ³⁷ Ning nabu hatuminganoa haring ba, bili teladi ba diyu murunganoa, saing wasa xai mana ing murunganoa, baing ina naga hau hatuminganoa ba yau haing nanuna ba te, libu xai xaunau. ³⁸ Baing ina naga, lipua yau haing nanunua libu xai, ne lipua yau te libu xai sibuna.

³⁹ Hainga taga rangua ayuana laing ayuana mati. Ne nabu ayuana mati, labu tabiliu tai. Tayunga ba yau lup gaxarea muruna mana. Ning yau lipua hatum haringina mana Toxoratamona ing ganina. ⁴⁰ Ne hatumingagua bing bila li: Haingga ba bagula yaha sibuna nabu yau muli te. Baing ngaharua bila ba xaung hatumingagua ba Urana Aningonoa wa rangua nga xauna.

8

Anginga Dahanania Na Babudi

¹ Tauna, hatata bagula ngahaxuya xusungangaima mana asaxa mututungandi dahananiadi na babudi. Wane, taxabia ba “Kira longgalo xabiangara” mana kubolua baguli. Maxuna, ne xabiangua libu lipudi dahasua mading olang. Ning kubolu murunga sibuna haringia lipudi. ² Lipu gaxarea hagaxa ba xabia axamang tela xai sibuna, xabianganoa tubu buk teguyu. ³ Ning lipu gaxarea murung sibuna mana Urana, lipua ba Urana xabiau.

⁴ Tauna, baruta mana asaxadi dahananiadi na babudi ba xanginganoa? Taxabia ba babu ina namuxin te mana titia li. Baing taxabia ba Urana taininau ing ganina, tela muli te.

⁵ Maxuna, axamang xumana duwa sabalunia xaung titia li lipudi duxudi ba uranadi xaung toxoratamondi. Lipu teladi dahagaxa ba duwau.

⁶ Ne makira, Urana taininau ing ganina wa. Ina Tibura, axamang longgalo namuxidinga, saing tawa mana. Xauna, Toxoratamona taininau ing ganina wa, Yesu Kristo. Axamang longgalo disok mana, saing taxap walingaroa rangua.

⁷ Ne lipu teladi daxabia alaba te. Lipu teladi duwa liwe mang, hatata dahatum haringina, ne waleu duwa rangua kubolu babu hananianganam bunging maxaxaya buk. Binabu bungina daxang asaxadi hatata, dahatum ba asaxadi ba babu hananianganam. Baing hatumingadingdi daharing buk te, binabu disudi bu duxunomia ba didongdongia ding. ⁸ Ning anginga sanga ba libu kira tawa xai Urana maxania te. Heku taxang anginga ba kimbo taxang te, kubolu luwadi ba sanga ba dilibu kira tawa xai maxania te, saing

tang dilibu kira tawa doa maxania te xauna.

⁹ Ning ang gaxarea axabia alaba masup ba amaxania, nam kuboluima libu lipu hatuminga haringinam gaxarea hatumingading daharing buk te ba xungdi mari. ¹⁰ Namua na nabu lipu tela hatum haringina buk te bagung gaxarea xabiangam ba, oxong numa babu hananianganamia, bing kuboluma bagula iti hatuminganoa mana hatum ba sanga ba xang asaxa dahanania na babudi, maxuna? ¹¹ Baing ina naga, ung ba xabiangama hanggalangia riam hatuminga haringinama hatuminganoa haring buk te, lipua Kristo mati mana. ¹² Riaim hatuminga haringinamdi hatumingading teladi daharing buk te. Bungina alibu kubolu diana nadi bila li saing ahanggalangia hatumingading haringina, bing alibu kubolu diana na Kristo baing. ¹³ Baing ina naga, nabu asaxa mututungana ngaxang ba libu riagu hatuminga haringinama xung mari, bing bagula ngaxang asaxa muli te, nam ngalibu riagu hatuminga haringinama xung mari.

9

Pol Haxi Mana Aposel Oxatang Haxuyanganoa Te

¹ Maxung sibuna axamang tela soxauti nga te. Kubolu baruamta ngabo ba ngalibu, bing sanga ba ngalibu. Nga aposel tela. Ngabagu Yesu Toxoratamona kiria baing. Mana oxatagua naga ahatum haringina mana Toxoratamona.

² Heku lipu teladi daharua ba nga aposel tela te,

ang ba abagu axabia. Namua na ngabaxanga ulek xaiyua nang, saking ahatum haringina ataga rangua Toxoratamona, binabu ang ba asok mogungua hatanga ba nga aposel tela baing.

³ Lipu teladi disu haruanga nanga, disuxuya kubolugua. Ngahaxuya haruangadinga bila li:
⁴ Baruta? Nabu amtam gaxap anginga xaung nunginga ranguang, bing ahatum ba maring te?
⁵ Baing sangau mana aposel teladi xaung Toxoratamona kixingindi xaung Pita daxap hainiding hatuminga haringinamdi mala ranguadi bungina dahaxa mauli, ne amtam tegu? ⁶ Kimbo ahatum ba Banabas amtam ganimam bing tam gawaxata siangia mana walingaroa, bo?

⁷ Lipu haungingam baruamta gim ing sibuna mana oxatanoa? Gaxarea xuma wain umanganoa ne xang wain marang teladi ba te? Gaxarea wasa mana sipsipdi ne nung suidingdi te? ⁸ Haruangagua su mana lipu hatuminganoa ing ganina? Tegu. Urana Hanaunaunganoa harua bila ba xauna. ⁹ Namua na mana Hanaunaungua Moses bung ba, “Bungina bapalo ruharuha wit marandi, bing labu agoxi suxungunoa bu abili mana xang witdiu tai.”✧ Baruta? Urana hatumia bapalodi ding ganiding?
¹⁰ Tegu. Harua bila ba bu hauli kira. Wane, namua bung bing kira baing. Namua na lipua xugia titia xaung lipua hitixiya sangsangdi mana witdi tang dibagu mana sinaga bagula daxap bungina daxauya witdi. ¹¹ Bila balau, nabu am gaxuma axamang aningoningoamdi maluxu

✧ 9:9 Hanaunaunga (Lo) 25:4

mang, bing baruta? Maring ba am gaxauya xalaxaladi dahauli walingamamdi ranguang te? ¹² Nabu maring mana lipu baxangam teladi daxap haulingaima bila ba, bing baruta mam-tam? Maring sibuna baing!

Ning tam gahaxi mana ahauliam te. Tegu. Tam gaxoxi mauxangang xangxana, nam tam gasox-auti ulek xaiyua mana Kristo. ¹³ Lipuadi dituxu oxatua Urana Numania daxap angiadinga mana Urana Numanoa. Lipuadi dituxu oxatua kabuk-abu hananiangamia daxap sinagiding angingam mana asaxadi lipudi dahananiadi mala rangua Urana. Axabia alaba te? ¹⁴ Bila balau, Toxoratamona tabina ba lipuadi dibaxanga ulek xaiyua bagula daxap xalingiding walingamdi rangua lipuadi dilungu.

¹⁵ Ning ngahaxi mana ahauliga nga monga bila ba te. Baing hatata ngabung haruanga li bu alibu bila ba manga te. Tegu. Xai sibuna ngamati to. Namua na hauxagu mana lipu tela unia hasuan-gagua li. ¹⁶ Ne bungina ngabaxanga ulek xaiyua, sanga ba ngaiti nga te, namua na Toxoratamona tabina nga ba ngalibu. Nabu ngabaxanga ulek xaiyua te bing laku, mauxanganoa xap nga yu. ¹⁷ Nabu nga sibugu ngahau hatumingagua ba ngatuxu oxatua li, bing maring ba ngaxap giminak. Ning nga sibugu ngahau hatumin-gagua ba ngalibu te. Tegu. Ngatuxu oxatua Toxoratamona ta rimagia ing ganina. ¹⁸ Binabu haxuyangagua baru? Bila li. Heku maring ba ngaxap giminak rangua lipudi, ngayaha ba sanga ba ngabaxanga ulek xaiyua, ngasina olang nadi. Alaba giminagigu sibuna naga.

¹⁹ Ngawasa mana nga sibugu walingagua, ngawa lipu tela lipuxing oxata olanggama te. Ne ngalibu bila nga lipu longgalo lipuxiding oxata olanggama, bu ngaxai lipu xumana ba disok lipu hatuminga haringinamdi. ²⁰ Bungina ngawa rangua Yudadi, ngasok bila Yuda tela, bu ngaxai Yudadi ba dahatum haringina. Maxuna ngawa hawa mana hanaunaungua te, ne bungina ngawa rangua lipuadi duwa hawa mana hanaunaungua, ngasok bila lipua wa hawa mana hanaunaungua, bu ngaxai lipuadi duwa hawa mana hanaunaunga ba dahatum haringina. ²¹ Ngawa halianga mana Urana hanaunaunganoa te, ne ngawa hawa mana Kristo hanaunaunganoa hatata. Baing bungina ngawa rangua Yuda Tegumdi duwa halianga mana Urana hanaunaunganoa, ngasok bila lipua wa halianga mana Urana hanaunaunganoa, bu ngaxai lipuadi duwa halianga mana Urana hanaunaunganoa ba dahatum haringina. ²² Bungina ngawa rangua lipu hatuminga haringinamdi hatumingading daharing buk te, ngasok bila lipua hatuminganoa haring buk te, bu ngaxai lipuadi hatumingading daharing buk te ba dahatum haringina. Baing ina naga, bila balau ngalibu axamang longgalo lipuadi ngawa ranguadi dahatum ba daxai, bu mana daxanga longgalo sanga ba ngaxai teladi ba dahatum haringina. ²³ Ngalibu axadi li bu hauli ulek xaiyua ila, bu ngaxap sinaga mana ulek xaiyua guxamingandi.

²⁴ Mana lukingua lipu longgalo diluki, ne taininau ing ganina dali saing xap yahangua.

Axabia alaba te? Binabu aluki xai, bu kimuya axap yahangua.

²⁵ Lipu longgalo ditubatuba halingia, dimakasa sibuna ba daharingia sanggadingdi to. Dilibu bila ba bu daxap yahangua bagula sup sap. Ne kira ba tatuxu oxataroa bu taxap yahanga subingang teguama. ²⁶ Binabu ngaluki bila lipua luki mauli mauli te. Baing ngating rimagudi mana haungingua bila lipua taha yanga te. ²⁷ Tegu. Ngasina salaga na sanggagua bu wa hawa mana murungagua, nam kimuya mana ngabaxanga na teladi laing sup, nga sibugu xung nga mari, ngaxap yahangua te.

10

Tamaxania Mana Babu Sabunganam

¹ Riagu hatuminga haringinam mana, ngabo ba ahatum muli mana baraxinta sok mana mugangaradi bungina disauya numanuma Isip. Ding longgalo duwa hawa mana mugaba Urana sina, saing ding longgalo dikisi Tek Sabuxana titi mamasania. ² Ding longgalo bila daxap langa mana mugaba xaung lang gamolingana, disok bila lipudi dinaxu mana Moses. ³ Baing ding longgalo daxang anginga taininau Urana sina haringingania. ⁴ Baing dinung lang taininau, langga Urana haringinganoa libu sok siangia haxa xauna ranguadi.* Baing siangga ba Kristo. ⁵ Ning dingia xumana Urana yaha manadi te,

* **10:4** Isreldi kuboludingga baguli bing ubagu mana Xapdi Muli (Kisim Bek) 17:1-7 xaung Titinga (Namba) 20:1-13.

binabu matiadingdi duwa olang olang mauli long xoliana.

⁶ Axadi ba disok waleu sibuna disok hatangangi bu tubatuba kira, nam hatumingaradi dimesa mana kubolu diang murungandi bila ding ba. ⁷ Labu awa lipu babu sabunganamdi, bila dingia teladiu tai. Urana Xuanoa harua manadi ba, “Lipudi dirung bu daxang dinung, saking dimesa bu disiga mauli.”[☆] ⁸ Labu talibu kubolu miaxuamau tai, bila dingia teladi dilibu. Baing ina naga, 23,000 dimati mana xaidap taininau.[†] ⁹ Labu tatuba Kristo tai, bila dingia teladi dilibu. Baing ina naga, moxa diandi digaxudi saing dimati.[‡] ¹⁰ Labu ahatiu tai, bila dingia teladi dilibu. Baing ina naga, Urana uleging hanggalangiangama ungi mati.[§]

¹¹ Axadi ba disok manadi waleu sibuna disok hatangangi makira. Dibungdi mari bu kira hatatamdi ba tamaxania. Namua na kira tawa haxek mana xaidap subingandi. ¹² Binabu lipu gaxarea hatum ba li haringina ba, maxania xai nam xung mari. ¹³ Tubaikkadi hatata daxapgang ba, ding maxang tela te. Maxang taininau daxap lipu longgalo. Ne Urana su mana haruanganoa, binabu bagula yunga tubaik tela dali haringin-gaima te. Ne bungina tubaiga xapgang, bagula tongtongia daxangua bu agiti mala, bu sanga ba ali haringina.

[☆] **10:7** Xapdi Muli (Kisim Bek) 32:6 [†] **10:8** Ubagu Titinga (Namba) 25:1-18. [‡] **10:9** Ubagu Titinga (Namba) 21:5-6
[§] **10:10** Ubagu Titinga (Namba) 16:41-49.

Taunga Babuamdi Xaung Toxoratamona Angianoa

¹⁴ Baing ina naga, riagu mana, murugu sibuna mang, aluki mala hasoya mana kubolu babu sabunganama. ¹⁵ Ngaharua nang lipu xabianga maringinamdi. Ang sibuum asuxuya haruangagua. ¹⁶ Bungina taharua xai sibuna na Urana mana xuba mana Toxoratamona Angiang Hatuminga Haringinama, tagugunia mana Kristo sibinoa, bo? Wane. Baing bungina tautu saha salangua, tagugunia mana Kristo sangganoa, bo? Wane. ¹⁷ Salangua tautu saha taxang, salanga taininau, binabu hatanga ba kira xumana tawa sangga taininau, namua na taxang salanga taininau.

¹⁸ Ahatumia lipu Isreliamdi to. Adi daxang hananiangadi, maxuna digugunia ding mana hananiangua dahanania kabukabia. ¹⁹ Ne haruangagua namuxinoa bing angingua lipu babu sabunganamdi dahanania na babu libu axamang tela? Tegu. Babu axamang maxunama? ²⁰ Tegu sibuna! Haruangagua namuxinoa bing lipuadi daxabia Urana te, dahanania hananiangadi na xaungadi, dahananiadi na Urana te. Binabu ngabo ba agugunia mana xaungadi te. ²¹ Labu anung mana Toxoratamona xubanoa xaung mana xaungadi xubadinga xaunau tai. Labu axang Toxoratamona kabukabunia xaung xaungadi kabukabudingia xaunau tai. ²² Nabu talibu bila ba, bing taiti Toxoratamona ating salianoa. Baruta? Haringingaroa dali inia? Tegu sibuna!

Hanaunaungua Tuxu Lipu Hatuminga Haringinamdi Muli Te

²³ Angia teladi daharua ba, “Kubolu longgalo sanga ba ngalibudi.” Ning ngahaxuya ba kubolu longgalo dahauli kira te. Wane, kubolu longgalo Urana bili manadi te sanga ba ngalibudi, ne kubolu longgalo dahauli kira ba tatubu hatumingara haringinia te. ²⁴ Labu lipu tela tuba ba hauli ing ganinau tai, ning tuba ba hauli lipu teladi.

²⁵ Sangau mana axang asaxa mututungang longgalo disinadi nawa yabania. Heku mana hatumingaim luwa saing axusunga mauli ba dahanania na babu. ²⁶ Namua na Urana Xuanoa harua ba, “Titi xaung xalinging longgalo Toxoratamona iniadi.”☆

²⁷ Nabu lipu hatuminga haringing teguam tela wagiang ba ama taungia, saing abo ba ala, bing axang anginga baruamta disinadi nang. Heku mana hatumingaim luwa axusungadi ba dahanania na babu. ²⁸ Ning nabu lipu tela balang ba, “Anginga li dahanania na babu,” bing labu axanggu tai. Nam alibu lipua balang ba xung mari, xaung ahanggalangia lipu tela hatuminganoa. ²⁹ Ne ngaharua mana ang ba hatumingaima te. Tegu. Ngaharua mana lipua ba hatuminganoa. Namua na baruta nganai mana lipu tela hatuminganoa suxuya kubolugua, bili nga bila ba? ³⁰ Nabu ngaharua xai sibuna na Urana mana anginga baruamta ngaxang, baruta lipu tela harungia nga mana ngaxang angingua ngaharua xai sibuna na Urana mana ba?

☆ **10:26** Olaidi (Buk Song) 24:1

³¹ Baing ina naga, bungina axang, kimbo bungina anung, kimbo bungina alibu baraxing baraxinta, bing alibu ding longgalo bu asina yaya na Urana. ³² Labu alibu lipu tela xung mariu tai—Yudadi, kimbo Yuda Teguamdi kimbo riaim Urana lipuxing sabungamdi xaunau tai. ³³ Alibu bila ngalibu. Mana kubolugu longgalo ngatuba ba ngalibu lipu longgalo diyaha. Namua na ngatuba ba ngahauli nga sibugu te, ne ngatuba ba ngahauli lipu xumana, bu sanga ba Urana xapdi muli.

11

¹ Asu mana kigu babundi, bila ngasu mana Kristo king babundi.

Sabunga Burangam Hanaunaunganoa

² Ngaiti yaimdi mana bungingbunginalo aha-tumia axamang longgalo ngalibudi, saing atuxu haringina tubatubaikkadi ngasinadi nang.

³ Ne ngabo ba axabia xai ba Kristo wa lup longgalo toxodinga, saing luba wa hainga toxonoa, saing Urana wa Kristo toxonoa. ⁴ Lup gaxarea saku toxonoa* bungina sabu kimbo bungina xap Urana suxungunoa saing baxanga, sina memeya na toxonoa Kristo. ⁵ Ne haing gaxarea saku toxonoa te† bungina sabu kimbo bungina xap Urana suxungunoa saing baxanga, sina memeya

* **11:4** Lup gaxarea saku toxonoa—Lup Yudamdi kuboludinga bing disaku toxodingdi te bungina disabu. Dahatanga ba duwa hawa mana Urana bila ba. † **11:5** haing gaxarea saku toxonoa te—Haing mugauamdi kuboludinga bing disaku toxodingdi. Nabu tegu, bing lipudi dahatum doa manadi.

na toxonoa ayuana. Memeya taininau bila dinunu baing. ⁶ Bila balau, nabu hauxana ba saku toxonoa, bing nunu bu memeyana. Ne taxabia ba haingdi memeyading bungina toxolodingdi diraxap kimbo dinunu, binabu saku. ⁷ Luba bing saku te, namua na ina Urana babunoa, saing wa bu iti Urana yanoa. Ne hainga wa bu iti luba yanoa. ⁸ Ahatumia, luba sok mana hainga te, † ne hainga sok mana luba. ⁹ Xauna, Urana tongtongia luba bu hauli hainga te, ne tongtongia hainga bu hauli luba. ¹⁰ Mana namua ba xaung mana namua Urana uleginamdi dibagu, bing hainga saku bu hatanga ba wa hawa mana toxonoa ayuana.

¹¹ Ning kira tataga rangua Toxoratamona, binabu hainga wa halianga mana luba te, xaung luba wa halianga mana hainga te. ¹² Namua na bila hainga sok mana luba, bila balau luba hayauxinganoa sok mana hainga. Baing axamang longgalo disok Urana rimania. ¹³ Ang sibuum asuxuya: Maring mana hainga sabu na Urana, saku toxonoa te? ¹⁴ Kira lipudi kubolura hatanga nakira ba nabu lup tela toxolondi dimaxaya, bing alaba xap memeya naina. ¹⁵ Ne nabu hainga toxolondi dimaxaya, bing yauyaunganoa gumangina. Namua na Urana sina toxoloxolodi na bu disaku toxonoa. ¹⁶ Nabu lipu tela bo ba hakhaxi mana haruanga li, bing hatum to: Am kubolumam tela te, saing Urana lipuxing sabungamdi kuboluding tela te xauna.

† **11:8** luba sok mana hainga te—Haruanga li harua mana haing mugamugangam yanoa Ip. Urana tongtongia mana Adam wagixang tela.

Toxoratamona Angianoa

¹⁷ Ne mana kuboluadi hatata ngabaxanga nang manadi, ngayaha mang te. Namua na guguniangaimdi dahauli lipudi hatumingadingdi te. Dahanggalangiadi. ¹⁸ Muga ngabo ba ngaharua ba lipudi dinaxuya nanga ba bungina ang lipu sabungamdi agugunia ma, autuang hataing hataina. Baing ngahatum haringina monga ba haruanga ba maxuna. ¹⁹ Namua na utungadi duwaxata bu dahatanga lipudi kuboludingdi, dilibu abagu axabia Urana muruna mana gaxarea liwe mang. ²⁰ Bungina agugunia ma, axang angingua auxu ba Toxoratamona Angiang Hatuminga Haringinama, ne tegu. ²¹ Namua na ang taining tainina hatuatu ba axang ing sibung angianoa, ne aragu riaimdi te. Baing ina naga, teladi gesagiding, saing teladi kakahading lang haringinia. ²² Baruta? Ang numaimdi bu axang anung maluxu manadi te? Bungina alibu bila ba, Urana lipuxindi naga atatuadi, asina memeya na haxugindi baing! O ang bina, ngaharua baru nang? Bagula ngaiti yaimdi mana kuboluimga li? Tegu sibuna!

²³ Namua na haruangua ngaxap rangua Toxoratamona, ngasina nang ba xauna. Haruanga ba bing: Mana yambonga dita Toxoratamona Yesu bixuandi rimadingia, xap salangua, ²⁴ saking harua xai sibuna na Urana. Sup, baing utu saha saing harua ba, “Alali mututungagua, ngayunga bu hauliang. Alibu alali bu ahatumia nga muli.” ²⁵ Kimuya mana daxang, bila balau xap xubua, harua ba, “Xuba li haruanga haunua, Urana

hau mana sibigua. Alibu alali bunging bungina anung mana bu ahatumia nga muli.”²⁶ Namua na bunging bungina axang salanga li xaung anung mana xuba li, abaxanga Toxoratamona matianoa laing goxoya ma muli.

²⁷ Binabu lipu gaxarea kubolunoa maring te bungina xang Toxoratamona salanganoa xaung nung xubania, libu kubolu diana na Toxoratamona sangganoa xaung sibinoa. ²⁸ Ang taining tainina bing asuxuyang xai to, tauna axang salangua xaung anung mana xubua. ²⁹ Namua na lipu gaxarea xang xaung nung, ne bagu xabia namua mana Toxoratamona sangganoa te, lipua ba xap Urana suxuyanganoa maina. ³⁰ Namua naga lipu xumana liwe mang haringingading te, xaung dibusi, xaung teladi dimati ba. ³¹ Ne nabu tasuxuya kira to, bing bagula taxp suxuyangua makira te. ³² Ne bungina Toxoratamona suxuya kira sina salaga nakira, sina salaga bu hamaringia kira, nam tahanggalang rangua lipu titiamdi bungina sina salaga nadi kimuya.

³³ Baing ina naga, riagu hatuminga haringinam mana, bungina agugunia ma bu axang Toxoratamona Angiang Hatuminga Haringinama, aragu riaindi to. ³⁴ Nabu tela gesagina, bing xang numia to. Nam guguniangaima libu axap Urana suxuyanganoa mang.

Baing bungina ngama ranguang, bagula ngahamaringia haruanga baruamta duwayyu.

12

Yahangadi Urana Aningonoa Sinadi

¹ Tauna, riagu hatuminga haringinam mana, hatata ngabo ba ngahaxuya xusungangaima mana yahangadi Urana Aningonoa sinadi. Ngabo ba ahasuxi manadi te. ² Axabiau, muga bungina axabia Urana teguyu, axamang xangxana daxaiang ahanggalang daxangia asu mana babu mumgutingamdi. ³ Binabu ngabo ba axabia rangrang ba Urana Aningonoa libu lipu tela harua bila li te: “Xai nabu Yesu hanggalang.” Bila balau, Urana Aningonoa ing ganina sanga ba libu lipu tela harua ba, “Yesu ina Toxoratamona.”

⁴ Yahanga xangxana duwau, ne Urana Aningonoa taininau ing ganina. ⁵ Daxanga xangxana duwau bu tuxu Toxoratamona oxatanoa, ne Toxoratamona taininau ing ganina. ⁶ Oxata xangxana duwau, ne Urana taininau ing ganina sina haringinga na lipu longgalo ba dituxudi.

⁷ Urana hatanga Aningong haringinganoa masok maluxu'm lipu taining tainina, bu lipu longgalo daxap haulingua. ⁸ Tela xap haringinga rangua Aningonoa bu baxanga xabianga maringina. Tela xap haringinga rangua Urana Aningong taininau bu baxanga xabiangadi hatangadi masok na. ⁹ Tela xap haringinga rangua Aningong taininau bu hatum haringina. Tela xap haringinga rangua Aningong taininau bu hamaringia busingadi. ¹⁰ Bila balau, tela libu axamang haringindi. Tela xap Urana suxungunoa saing baxanga. Tela suxuya baraxing baraxintadi dima rangua Aningonoa. Tela harua xuaxua xangxana xabiadi te, saing tela xugia xuaxuadi ba bu lipudi daxabia harua mana

baraxinta. ¹¹ Haringinga longgalo ba dima rangua Urana Aningong taininau oxatanoa, saing tuxu sinak manadi na lipu taining tainina sanga mana ing murunganoa.

Kristo Sangganoa Hataing Xumana

¹² Kira sanggara urunging taininau, ne hataing xumana. Maxuna hataing xumana, ne ding longgalo disigi ding duwa taininau. Baing bila balau mana lipuadi ditaga rangua Kristo. ¹³ Namua na kira longgalo taxp langa mana Urana Aningong taininau libu kira tasok sangga taininau. Heku tawa Yudadi kimbo Yuda Tegumdi, heku tawa lipu oxata olanggandi kimbo lipuadi duwasa mana ding sibuding walingadinga, kira longgalo taxp Urana Aningong taininau maluxu makira.

¹⁴ Kira sanggara hataing taininau ing ganina te. Tegu. Hataing xumana. ¹⁵ Bola kia bagula harua ba, “Nga rima te, binabu nga sangga hataing tela te.” Nabu harua bila ba, bola maxuna sangga hataing tela te? Tegu! ¹⁶ Bola tangalia bagula harua ba, “Nga maxa te, binabu nga sangga hataing tela te.” Nabu harua bila ba, bola maxuna sangga hataing tela te? Tegu! ¹⁷ Nabu sangga urungina wa maxa ing ganina, bagula lungu baru? Nabu sangga urungina wa tangalia ing ganina, bagula yuyu baru? ¹⁸ Bila ba te. Urana hamaringia sangga hataing taining tainina disok sanga mana ing murunganoa. ¹⁹ Nabu ding longgalo duwa hataing taininau, bagula wa sangga baru? ²⁰ Ne bila ba te. Tegu. Sangga hataing xumana, ne sangga taininau.

²¹ Maxa sanga ba harua na rima bila li te: “Oxatagua maung te!” Baing toxotaxu sanga ba harua na kia bila li te: “Oxatagua maung te!” ²² Bila ba te! Sangga hataindi tahatum ba haringingading te, ding naga dituxu oxata sabanga sanggaria baing. ²³ Sangga hataindi tatatuadi ba, ding naga tayauyaudi baing. Baing hataindi sanga mana lipudi dibagudi te, ding naga takaukaudi baing. ²⁴ Ne sangga hataing teladi sanga mana lipudi dibagudi ba, tayungadi duwa olang. Ning Urana gugunia sangga hataindi masok bila ba, sina yaya sabanga na hataindi diraxap mana. ²⁵ Libu bila ba bu sangga hataindi dutu ding te, ne ding taining tainina duwasa mading longgalo, hatumingadingdi dahasusu mading. ²⁶ Nabu hataing tela xap salaga, bing ding longgalo daxap salaga xauna rangua. Nabu hataing tela xap yaya, bing ding longgalo diyaha rangua.

²⁷ Baing ina naga, ang ba Kristo sangganoa. Baing ang taining tainina awa ina sanggang hataing tela. ²⁸ Baing liwe mana lipu sabungamdi, Urana mogu aposeldi duwa muga. Luwa bing Urana lipuxing suxunguxunguamdi. Tuwa bing lipu tubatubaingamdi. Saking lipudi dilibu axamang haringindi, xaung lipudi yahangadinga bing dahamaringia busingadi, lipudi yahangadinga bing dahauli teladi, lipudi yahangadinga bing duwa yanam, xaung lipudi yahangadinga bing daharua xuaxua xangxana daxabiadi te. ²⁹ Baruta? Ding longgalo aposeldi? Ding longgalo Urana lipuxing suxunguxunguamdi? Ding longgalo lipu tu-

batubaingamdi? Ding longgalo dilibu axamang haringindi? ³⁰ Ding longgalo yahangadinga bing dahamaringia busingadi? Ding longgalo daharua xuaxua xangxana daxabiadi te? Ding longgalo duxugia xuaxuadi ba bu lipudi daxabia daharua mana baraxinta? Tegu sibuna! ³¹ Ne ahaxi mana yahanga sabangadi.

Baing hatata bagula ngahatanga daxanga xai sibuna nang dali daxanga longgalo.

13

Kubolu Murungam Sibuna

¹ Nabu ngaharua mana lipudi xuading xangxana, xaung mana Urana uleginamdi xuadingdi, ne nga kubolugu murungam sibuna te, bing ngawa bila wagua sau olang, kimbo bila toxia sau olang. ² Baing nabu nga yahangagua ngawa Urana lipuxing suxunguxunguama, saing xabiangagua maxaxaya sibuna xaung ngaxabia axamang hisangam longgalo, saing nabu nga hatumingagu haringina sanga mana duduxang bimbiadi mala, ne nga kubolugu murungam sibuna te, bing nga namuxigu te. ³ Nabu ngasina xalingigu longgalo na lipu haxugindi, saing ngayunga lipudi ditau sanggagua yabia laing ngamati bila hananiangua, ne nga kubolugu murungam sibuna te, bing nga haxuyangagu rangua Urana te.

⁴ Kubolu murungam sibuna bila li. Kubolu ragungam, kubolu xai. Kubolu xawangam te. Hasua te, iti ing sibung yanoa te. ⁵ Duduna te, haxi mana ing sibung murunganoa te. Atin

disala sap te. Hatum hatum mana kubolu diandi teladi dilibudi mana te. ⁶ Kubolu murungam sibuna yaha mana kubolu diandi lipudi dilibudi te, ne gamona yaha mana haruanga maxunama. ⁷ Bungingbunginalo xoxi mauxangandi lipudi disinadi na. Heku baraxing baraxintadi disok, yunga kubolu hatuminga haringinama te. Bungingbunginalo ta ragunga mana Urana, saing mana mauxangang longgalo bungingbunginalo li haringina.

⁸ Kubolu murungam sibuna subingan te. Yahangadi mana Urana lipu suxunguxunguamdi duwau, ne bagula dahanggalang. Yahangadi mana daharua xuaxua xangxana daxabiadi te duwau, ne bagula disup. Yahanga xabiangamdi duwau, ne bagula dahanggalang. ⁹ Namua na, hatata xabiangara sanga teguyu. Xauna, hatata taxap Urana suxungunoa saing tabaxanga sanga teguyu. ¹⁰ Ne kimuya, bungina axamang subingang teguamdi disok, bing axamang subingandi bagula disup. ¹¹ Bungina ngawa garauyu, ngaharua bila gara, ngahatum bila gara, saing hatumingagua bila garadi. Bungina ngatubu, ngasauya garadi kuboludinga. ¹² Hatata tabagu galanga te bila tabagu baburadi langia. Ning kimuya bagula tabagu axamandi rangrang sibuna. Hatata xabiangagua sanga teguyu, ne kimuya bagula ngaxabia axamandi rangrang sibuna, bila hatata Urana xabia nga sibuna.

¹³ Baing ina naga, hatata kubolu tuwa duwau: hatuminga haringina, ta ragunga mana Urana, xaung kubolu murungam sibuna. Ning kubolua dali adi ba bing kubolu murungam sibuna.

14

Baxanga Urana Suxungunoa Xaung Harua Xuaxua Xangxana

¹ Asu haringina mana kubolu murungam sibuna daxanganoa. Alaba hatuminga mugamugangam. Xauna, ahaxi mana axap yahangadi dima rangua Urana Aningonoa. Ne ahaxi sibuna mana yahangua axap Urana suxungunoa saing abaxanga. ² Namua na lipu gaxarea harua xuaxuadi xabiadi te, ina harua na lipudi te. Tegu. Harua na Urana. Namua na lipu tela xabia haruangoa te. Ning mana Urana Aningong haringinganoa harua haruanga hisangam. ³ Ning lipu gaxarea xap Urana suxungunoa saing baxanga, ina harua na lipudi bu haulidi, haringiadi xaung tatua atidingdi. ⁴ Lipua harua xuaxuadi xabiadi te, ina haringiaina. Ne lipua xap Urana suxungunoa saing baxanga, haringia lipu sabungamdi. ⁵ Murugu mana ang longgalo aharua xuaxuadi axabiadi te, ne murungagu sabanga bing axap Urana suxungunoa saing abaxanga. Nabu lipu tela harua xuaxuadi xabiadi te, saing nabu lipu tela la ba xugia haruangoa baxanga namuxinoa te, bing alaba hauli lipudi buk te. Axa haringia lipu sabungamdi sibuna bing lipua xap Urana suxungunoa saing baxanga.

⁶ Riagu hatuminga haringinam mana, nabu ngama ranguang saing ngaharua xuaxuadi ngaxabiadi te, bagula ngahauliang baru? Ne nabu ngabaxanga nang haruanga tela Urana hatanga masok nanga, kimbo ngabaxanga xabianga tela

hatanga masok, kimbo ngaxap suxungunoa saing ngabaxanga, kimbo ngatubatubang xauna, bing alaba hauliang. ⁷ Ahatumia axamang olaiyamdi bila panggeriang kimbo gita, walingading te. Nabu lipu tela yup panggeriang kimbo hali gita, ne sau xangxana, bing bagula lipudi daxabia olaiya ba waxungtuanoa baru? ⁸ Xauna, nabu toxi sau rangrang te, gaxarea bagula daxauxau bu dahaung? ⁹ Bila balau mang. Nabu aharua xuaxua tela suxunguimia lipudi daxabia te, bagula daxabia haruangaima baru? Haruangaima bagula ila olang. ¹⁰ Maxuna, xuaxua xangxana duwa titia, saing ding longgalo namuxidingdi duwau. ¹¹ Ne nabu ngaxabia lipu tela haruangang namuxinoa te, bing ngawa bila lipu titi telama mana lipua ba, saing ina wa bila lipu titi telama manga. ¹² Bila balau mang. Ang gahaxi mana axap yahangadi dima rangua Urana Aningonoa, binabu ata hatumingaima mana yahangadi daharingia lipu sabungamdi, ahaxi mana alibudi xai.

¹³ Mana namua ba, lipu gaxarea yahanganooa ba harua xuaxuadi xabiadi te, bing sabu bu Urana sina haringingua na ba xugiadi. ¹⁴ Namua na nabu ngasabu mana xuaxua tela ngaxabia te, bing aningogua sabu, ne hatumingagua wa olang. ¹⁵ Binabu ngaria baru? Bagula ngasabu xaung aningogua, ne bagula ngasabu xaung hatumingagua xauna. Bagula ngawaya xaung aningogua, ne bagula ngawaya xaung hatumingagua xauna. ¹⁶ Ne nabu uiti Urana yanoa xaung aningoma ing ganina, bing lipua xola mana yahangua bagula harua “Maxung sibuna”

mana haruangaim xai sibunama baru? Namua na xabia haruangaima namuxinoa te. ¹⁷ Wane, haruanga uharua xai sibuna na Urana ba sangau, ne haringia lipua ba te.

¹⁸ Ngaharua xai sibuna na Urana namua na ngadaliang longgalo mana ngaharua xuaxuadi ngaxabiadi te. ¹⁹ Ning bungina sabungua, heku ngaharua haruanga marang 10,000 mana xuaxua tela ngaxabia te, murungagua bing ngaharua haruanga marang luwadi luwadi hiliadinga rangrang bu ngatubatuba lipudi.

²⁰ Riagu hatuminga haringinam mana, asup mana ahatum bila garadi. Bila gara kambagindi daxabia sibuna kubolu diana te, xai mana asok bila ba, ning mana hatumingaima bing asok bila lipu haringindi. ²¹ Mana Urana hanau-naunganoa dibung bila li:

“Mana lipu titi telamdi xuadingdi,
 xaung mana lipu titi telamdi suxungudingdi,
 bagula ngaharua na lipuadi li,
 Ning heku, bagula dilungu nga te,”[☆]
 Toxoratamona harua bila ba.

²² Baing ina naga, yahangua lipua harua xuaxuadi xabiadi te, wa bu hatanga Urana haringinganoa na lipu hatuminga haringinamdi te. Tegu. Wa bu hatanga na lipu hatuminga haringing teguamdi. Ning yahangua lipua xap Urana suxungunua saing baxanga, wa bu hatanga haringinganoa na lipu hatuminga

[☆] **14:21** Aisaya (Aisaia) 28:11-12

haringinamdi. Ne lipu hatuminga haringing teguamdi, tegu. ²³ Binabu bungina lipu sabungamdi digugunia ma, saing ding longgalo daharua xuaxuadi daxabiadi te, saing lipu hatuminga haringing teguamdi kimbo lipu teladi daxabia axadi li te diluxu ma, bagula daharua ba kakahaim baing! ²⁴ Ne nabu ang longgalo axap Urana suxungunoa saing abaxanga, saing lipu hatuminga haringing teguam tela kimbo lipu tela xabia axadi li te luxu ma, bing bagula haruangaima su hatuminganoa xaung hatanga ba lipu kubolu dianama, ²⁵ saing axadi dihisa hatumingania bagula disok sabasabia. Binabu bagula gung king tuxundi saing sabu mana Urana xaung harua ba, “Maxung sibuna Urana wa liwe mang!”

Sabunga Kubolung Maringina

²⁶ Baing ina naga, riagu hatuminga haringinam mana, bagula aria baru? Bungina agugunia ma, ang taining tainina oxataim. Tela waya olai, tela tubatuba, tela harua axamang tela Urana hatanga masok na, tela harua xuaxuadi xabiadi te, saing tela xugia haruanga ba. Oxata longga li bing alibu bu aharingiang lipu sabungamdi. ²⁷ Nabu lipu tela harua xuaxuadi xabiadi te, bing luwa kimbo tuwa ing ganina sanga baing. Tela sup to, baing tela harua kimu mana. Baing lipu tela xugia haruanga ba. ²⁸ Nabu lipu xugiangam te, bing lipua bo ba harua xuaxuadi xabiadi te bing mumguti liwe mana sabungua. Baing lunia ing sibuna harua na Urana.

29 Urana lipuxing suxunguxunguam luwa kimbo tuwa sanga ba daharua, baing lipu teladi disuxuya haruangadinga xai. 30 Nabu Urana hatanga axamang tela masok na lipu tela rung mua, bing lipu mugamugangama sauya haruanga to. 31 Namua na ang taining tainina gaxarea axap Urana suxungunoa saing abaxanga, sanga ba aharua taining tainina asu mana riaimdi, bu ang longgalo axap tubatubaingua xaung haringingua. 32 Urana lipuxing suxunguxunguamdi ding haringingading ba duwasa mana yahangadinga ba. 33 Namua na Urana lipu xaningxaningam te. Tegu. Lipu gamogamu mosiam.

Asu mana kubolua li bila Urana lipuxing longgalo digugunia sabungia dilibu: 34 Haingdi dimunguti mua bungina digugunia. Labu daharua tai, ne duwa hawa mana lupdi, bila hanaunaungua harua ba. 35 Nabu dibo ba daxabia axamang tela, bing duxusunga ayuadingdi numia. Namua na nabu hainga harua sabungia, xap memeya maina.

36 Baruta? Bola ahagaxa ba Urana Xuanoa sok muga liwe mang Korindi, bo? Kimbo bola Urana Xuanoa ila ranguang ing ganinau? Tegu! 37 Nabu lipu tela hatum ba ina Urana lipuxing suxunguxunguama kimbo xap yahangadi Urana Aningonoa sinadi, bing bagula bagu xabia ba haruanga ngabung nang li Toxoratamona hanau-naunganoa. 38 Ne nabu yamu haruanga li, bing lipudi bagula diyamu haruanga xaua.

39 Binabu riagu hatuminga haringinam mana, ahaxi mana axap Urana suxungunoa saing

abaxanga, saing labu abili lipudi mana daharua xuaxuadiu tai. ⁴⁰ Ne axadi li bing alibudi maringina bu sabungua sok maringina xaung luki xai.

15

Kristo Mesa Muli

¹ Riagu hatuminga haringinam mana, hatata ngabo ba ngaiti hatumingaimdi muli mana ulek xaiyua ngabaxanga nang ba, ulek xaiyua axap ba, ulek xaiyua ali haringina mana ba. ² Nabu atuxu haringina ulek xaiya li ngabaxanga nang ba, bing bagula Urana xapkang muli. Nabu atuxu haringin te, bing hatumingaim haringindi axamang olang.

³ Namua na haruanga sabanga sibuna mana ulega ngaxap rangua Urana, ngasina nang ba. Harua ba Kristo mati bu sisia kubolura diandi, bila Urana Xuanoa harua ba. ⁴ Dikimang ba. Xaidap tuwa baing Urana iti mesa muli mana matiyua, bila Urana Xuanoa harua ba. ⁵ Owa masok rangua Pita, saking rangua Lipu 12. ⁶ Kimuya owa masok rangua lipudi titingadinga dali 500 bunging taininau. Xumana digamatauyu, ne teladi dimati lo. ⁷ Kimuya owa masok rangua kixinginoa Yems, saking rangua aposel longgalo. ⁸ Kimu sibuna owa masok rangua nga xauna. Ngawa bila gara tela bauna hayau doa. ⁹ Namua na nga aposel ngawa hawa sibuna mana aposeldi, namu te ba duxu nga aposel tela, namua na ngasina salaga na Urana lipuxing sabungamdi. ¹⁰ Ne Urana atin dimoti manga, binabu ngasok lipua na bila hatata ngawa. Baing

kubolunoa atin dimoti libu manga hanggalang olang manga te. Tegu. Makasangagua mana aposel oxatanoa dali riagu longgalo. Ne nga ba ngatuxu oxata ba te, Urana kubolung atin dimoti manga wa rangua nga saing tuxu. ¹¹ Binabu heku nga ba ngabaxanga kimbo aposel teladi dibaxanga. Am longgalo am gabaxanga ulek taininau, saing ulekka ba ahatum haringina mana baing.

Matiadi Dimesa Muli

¹² Tauna, bungingbunginalo am gabaxanga nang ba Urana iti Kristo mesa muli mana matiyua, binabu baruta angia teladi aharua ba matiadi bagula dimesa muli te? ¹³ Nabu matiadi bagula dimesa muli te, bing Urana iti Kristo mesa muli te xauna. ¹⁴ Baing nabu Urana iti Kristo mesa muli te, bing baxangangamama oxatading te, saing hatumingaim haringindi xauna oxatading te. ¹⁵ Nabu maxuna bila ba, bing sanga ba duxuam ba lipu languangamdi dibaxanga Urana, namua na am gabaxanga mana Urana iti Kristo mesa muli mana matiyua. Ne nabu maxuna matiadi bagula dimesa muli te, bing Urana iti Kristo mesa muli te xauna. ¹⁶ Wane, nabu matiadi bagula dimesa muli te, bing Urana iti Kristo mesa muli te xauna. ¹⁷ Baing nabu Urana iti Kristo mesa muli te, bing hatumingaim haringindi namuxiding te, saing awa mana kuboluim diandiyu. ¹⁸ Baing lipuadi dahatum haringina mana Kristo dimati ba, dahanggalang baing. ¹⁹ Nabu tahatum haringina mana Kristo ba hauli kira titia li ing ganina, ne kimuya tegu,

bing laku, maring ba lipudi dusingam sibuna mana lipu longgalo.

²⁰ Ning maxung sibuna Urana iti Kristo mesa muli mana matiyua muga. Binabu maxung sibuna taxabia ba bagula iti matiadi mesa muli. ²¹ Namua na lipu tela kubolunoa libu matiyua xap kira longgalo, saing bila balau lipu tela kubolunoa xauna libu mesanga muli mana matiyua xap kira. ²² Bila li: Lipu longgalo dimati namua na tataga rangua Adam, saing bila balau lipu longgalo ditaga rangua Kristo bagula daxap walinga haunua. ²³ Ne tasu mana bunging kiria. Muga bing Kristo, saing kimuya bungina goxoya ma, bing lipuxindi. ²⁴ Saking axamang longgalo subingadinga bagula sok mana xaidapka bungina Kristo bagula hanggalangia xaunga longgalo, lipu yayam longgalo xaung haringinga longgalo. Sup, baing bagula ta Yonggaxinoa Tibuna Urana rimania. ²⁵ Namua na Kristo bing wa xaitamoxi laing Urana ta bixuandi hawa mana. ²⁶ Bixua kimuam sibuna Kristo bagula hanggalangia bing matiyua. ²⁷ Namua na Urana Xuanoa harua ba, “Urana ta axamang longgalo hawa mana.”[✧] Ne bungina harua ba ta “axamang longgalo” hawa mana, haruanga ba namuxinoa bing Urana wa hawa mana Kristo te. Tegu. Namua na ina naga ta axamang longgalo hawa mana Kristo. ²⁸ Baing bungina axamang longgalo duwa hawa mana Kristo masup, bing Urana Garanoa ing sibuna bagula taina hawa mana Urana, lipua ta axamang longgalo hawa mana. Baing ina naga,

✧ 15:27 Olaidi (Buk Song) 8:6

Urana bagula wa etua sibuna mana axamang longgalo.

²⁹ Tauna, ahatum to. Nabu matiadi bagula dimesa muli te, bing lipuadi daxap langa bu dahauli matiadi ba, bagula diria baru? Baruta dilibu bila ba? Hatanga ba dahatum haringina ba matiadi bagula dimesa muli baing.

³⁰ Ahatumiam xauna. Baruta am gaxap salaga mana oxata li bungingbunginalo?

³¹ Riagu hatuminga haringinam mana, xaidap taining tainina mauxangandi dung nga. Haruanga ba maxung sibuna bila haruangua ngayaha sibuna mang mana namua ataga rangua Kristo Yesu Toxoratamona kiria.

³² Nabu matiadi bagula dimesa muli te, bing bungina ngaxukxugia lipuadi dahaunggana nga mana long sabangga Epasas, alaba hauli nga baru? Dahaunggana nga bila asaxa abungindi! Nabu tamesa muli te, bing taharua bila haruangua wa Urana Xuania ba:

“Taxang xaung tanung to,
namua na buragina bagula tamati.”[☆]

³³ Labu ayunga lipudi dilanguangu tai. Ang gaxabia haruanga li: “Nabu ababa rangua lipu diandi, bagula kuboluim xaidi didoa.” ³⁴ Amesal! Asauya kakaha ba, agoxoya ma hatuminga maringinia, saing asauya kubolu diandi. Angia teladi daxabia Urana te. Binabu ngaharua bila li bu memeyaim.

Sangga Mesa Muli Sok Xan Tela

[☆] **15:32** Aisaya (Aisaia) 22:13

³⁵ Ne lipu tela bagula xusunga ba, “Bagula matiadi dimesa muli baru? Bagula daxap sangga na bila baru?” ³⁶ O ung bina! Kakaham baru? Baraxing baraxinta uxuma bagula haxa te, laing mati to. ³⁷ Bungina uxuma, uxuma anginga urungina bagula haing kimuya te. Uxuma maranoa ing ganina. Heku wit kimbo axamang tela, uxuma maranoa baing. ³⁸ Ne Urana sina sangga ina muruna mana ba na, saing sina ing sibung sangganoa na marang taining tainina. ³⁹ Bila balau, sangga longgalo maxang taininau te. Kira lipudi sangga tela, asaxadi xan tela, mangdi xan tela, saing songdi xan tela. ⁴⁰ Baing axamang sabalunamdi sangga tela saing axamang titiamdi xan tela. Ne axamang sabalunamdi gumangidingdi maxang tela, ne axamang titiamdi gumangidingdi xan tela. ⁴¹ Xaidaba gumanginoa maxang tela, sobaga xan tela, saing hatungdi xan tela. Baing hatung taining tainina gumangidingdi xan tela mana riadingdi.

⁴² Bagula bila balau bungina matiadi dimesa muli. Sanggadi dikimangdi hatata dibuya, ne bungina Urana iti sangga haundi dimesa, sanga ba dibuya te. ⁴³ Sanggadi dikimangdi bing didoa, ne sanggadi Urana itidi mesa bagula gumangiding. Sanggadi dikimangdi bing ding haringingading te, ne sanggadi Urana itidi mesa haringingading. ⁴⁴ Sanggadi dikimangdi bing titiamdi, ne sanggadi Urana itidi mesa bing long xaiyamdi.

Bila sangga titiamdi duwa, bagula sangga long xaiyamdi duwa. ⁴⁵ Urana Xuanoa harua bila

ba: “Lipu mugamugangama Adam sok lipu walingama.”[☆] Ne Adam tela sok kimu sibuna bing Kristo. Ina lipua sina walinga aningoningoama. ⁴⁶ Sangga long xaiyama sok muga te, ne sangga titiama sok muga, saking kimuya sangga long xaiyama sok. ⁴⁷ Lipu mugamugangama Adam sok mana titi gagabinoa. Ne Adam luwa sok mana long xaiya. ⁴⁸ Lipu titiamdi bila lipu titiama ba. Ne lipu long xaiyamdi bila lipu long xaiyama ba. ⁴⁹ Bila taxp lipu titiama babunoa hatata, kimuya bagula taxp lipu long xaiyama babunoa.

⁵⁰ Riagu hatuminga haringinam mana, ngabaxanga nang ba, sanggara titiamdi sanga ba diluxu Urana Yonggaxinia te. Axamang subinganamdi sanga ba diluxu mana axamang bungingbunginaloamdi yabadinga te. ⁵¹ Bagu ngabaxanga haruanga hisangama nang bila li: Bagula kira longgalo tamati te. Ning bagula kira longgalo taxpugia xan tela. ⁵² Bagula sok sap, bila tamakmataya bunging taininau, bungina toxi kimuam sibuna sau. Namua na toxia bagula sau, matiadi bagula dimesa muli bu sanga ba disup muli te. Baing kira tawauyu bagula taxpugia xan tela. ⁵³ Bila li: Sanggara subinganamdi bing taxpugia xan tela to, disok sangga subingang teguamdi, saing bagula duwa bungingbunginalo. Bagula bila lipu tela sauya imanging mugangadi, sau imang haundi. ⁵⁴ Bungina sangga subinganamga li taxpugia xan tela masup, bing sanga ba tamati muli

[☆] 15:45 Unggutinga (Stat) 2:7

te, ne bagula tawa bungingbunginalo. Baing ina naga, haruangua dibung Urana Xuania bagula sok maxuna bila li: “Urana dali haungingua saing sahi sibuna matiyua.”✧

⁵⁵ “O Matia, haringingama bu udali lipudi wa bi? O Matia, guluma haringinganoa wa bi?”✧

⁵⁶ Matia gulunoa bing kubolu diana, saing kubolu diang haringinganoa bing hanaunaungua. ⁵⁷ Ne taharua xai sibuna na Urana! Hauli kira ba tadali axadi li mana Toxoratamona kiria Yesu Kristo haringinganoa.

⁵⁸ Binabu riagu hatuminga haringinam mana, ali haringina. Labu ayunga axamang tela yuanggu tai. Bungingbunginalo atuxu Toxoratamona oxatanoa haringina, namua na axabia ba oxata baruamta atuxu rangua Toxoratamona bagula hanggalang olang te.

16

Daxap Sianga Ba Dahauli Yerusalem

¹ Ne hatata ngabo ba ngaharua nang mana yahangua agugunia bu hauli Urana lipuxindi long sabangga Yerusalem. Bing alibu bila ngabala Galesia sabungadingdi ba dilibu. ² Xaidap mugamugangama mana sande taining tainina bing ang taining tainina ahatumia sianga axap sande kimuama, saing ata teladi numia mana siang xabinganama ba. Atagia tagiadi mua, bu bungina ngama, bagula amakasa mana asai

✧ 15:54 Aisaya (Aisaia) 25:8 ✧ 15:55 Hosea 13:14

siang te. ³ Baing bungina ngama, bing amogu lipu teladi ba dirai yahangaima mala Yerusalem. Baing bagula ngabung xailongdi dibaxanga ox-ata baruamta dituxu, saing bagula ngasoxidi mala ranguadi. ⁴ Nabu xai ba ngala xauna, bing digabu nga mala.

Pol Xusungadi Ba Dilibu Axamandi

⁵ Ngahaxa makisi probinsia Masedonia to. Bagula ngama ranguang, ne ngabo ba ngakisi Masedonia to. ⁶ Bola bagula ngawa ranguang maxaxaya monga, kimbo bola bagula ngawa ranguang laing bunging xaringana sup to, bu ahauli nga mana haxangagua mana long baru-
amta ngala mana. ⁷ Hauxagu mana ngama ngawa ranguang mongaita bungina ngahaxa mauli. Nabu Toxoratamona muruna, ngabo ba ngawa ranguang maxaxaya monga. ⁸ Ne bagula ngawauyu la li long sabangga Epasas laing Pentikos Taunganoa.* ⁹ Namua na Toxoratamona sina ganangang sabanga nanga ba ngatuxu oxatanoa, saing aningona sok. Xauna, lipu xumana duxukxugia nga.

¹⁰ Nabu Timoti sok mang, bing awasa xai mana bu bagula maxuwa mana axamang tela liwe mang te, namua na tuxu Toxoratamona oxatanoa bila nga. ¹¹ Binabu labu angia tela yamu tai. Bungina sauyang, bing asoxi mala xaung gamogamu mosiu bu sanga ba goxoya ma rangua nga. Namua na ngaragu ba ma xaung riagu hatuminga haringinam teladi.

* **16:8** Pentikos Taunganoa—Taunga baguli Yudadi ditongtongia bila sobaga Me kimbo Yun.

¹² Ne haruanga mana riarā hatuminga haringinama Apolos bing: Ngaxusunga haringina ba ıla ranguang xaung riarā teladi. Ne hatata bo ba ıla te, ning kimuya bungina bagu ganangana bagula ıla.

¹³ Amaxania. Ali haringina mana kuboluim hatuminga haringinama. Ahaxa bila lipu haringindi. Awa haringina. ¹⁴ Axamang baraxing baraxinta alibudi, bing alibudi xaung kubolu murunga sibunama.

¹⁵ Riagu hatuminga haringinam mana, axabia ba Stepanas gabu lipudi duwa numania ding lipu mugamugangamdi mana probinsia Akaya ba dahatum haringina mana Kristo, saing dituxu oxata haringina ba dahauli Urana lipuxindi. Ngaxusungang haringina ba ¹⁶ awa hawa mana lipuadi na bila li. Awa hawa manadi xaung lipu longgalo digabudi duwaxata, dituxu oxatua haringina ranguadi. ¹⁷ Gamogua yaha sibuna bungina Stepanas, Portunatas, Akaikas tung disok, namua na dahauli nga mana axadi sanga ba alibudi te namua na awa la li rangua nga te. ¹⁸ Agabu nga taxap haringinga ranguadi. Maring ba asina yaya na lipuadi na bila ba.

Haruanga Kimuam

¹⁹ Sabungadi duwa probinsia Esia daharua xaidap xai nang. Akwila haininoa Prisila tang digabu lipu sabungamdi digugunia numadingia, ding daharua xaidap xai sibuna nang Toxoratamona yania. ²⁰ Riarā hatuminga haringinam

longgalo duwa la li daharua xaidap xai nang. Atuxu rimaimdi† bila Urana lipuxindi dilibu.

²¹ Nga Pol, ngabung xaidap xaiya li nga sibugu rimagia.‡

²² Nabu lipu tela murung sibuna mana Toxoratamona te, bing hanggalang. O Toxoratamona, uma!

²³ Ngasabu ba Toxoratamona Yesu atin dimoti mang.

²⁴ Murugu sibuna mang longgalo gaxarea ataga rangua Kristo Yesu. Maxung sibuna.

† **16:20** Grik xuana—alibuang. Ding kuboludinga bu dahatanga muruding manadi. Ne kubolura xan tela, binabu tabung ba Atuxu rimaimdi. ‡ **16:21** Sostanis su mana Pol suxungunoa saing bung xailongga li (1 Korin 1:1), ne Pol bung xaidap xaiya li nadi ing sibung rimania bu hatanga sibuna xailongga ma rangua.

Urana Xuana
The New Testament and portions of the Old
Testament in the Mato Language of Papua New
Guinea
Nupela Testamen na sampela hap Oldpela Testamen
long tokples Mato long Niugini

copyright © 2018 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mato

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2019-12-13

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 31 Aug 2022

55f62369-23de-5cfa-956d-f88a05cead65